

נערי הנייעס של 'תחוממויִשב'

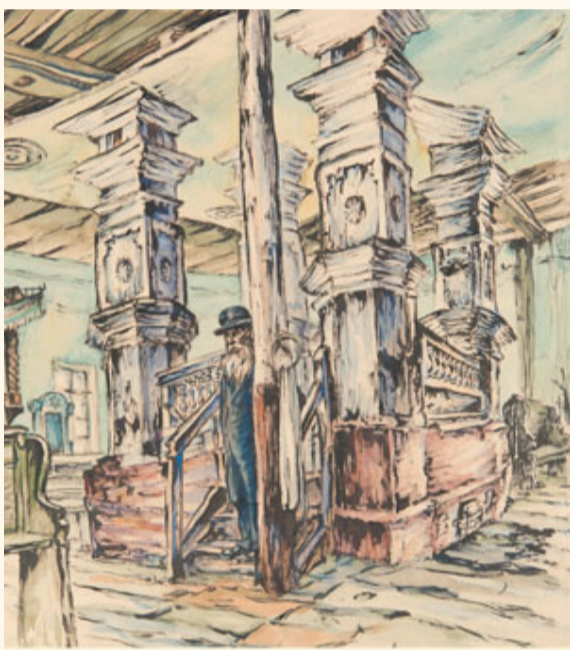
העיוני של פרופ' מרדכי זלקין (הוצאת 'מאגנס'). במקום תשובה, אני פותח רנדומלית אי שם בעמוד 190, ומתחיל לקרוא: "חריפי וולוז'ין היו אומרים: רצונך לזכות במשרת רבנות? תן דעתך שתצטייד כהלכה. כי הרמב"ם לא יספיק לך ל'לחם משנה', ואפילו אם תהיה 'מגיד משנה' תהיה זקוק גם ל'כסף משנה'..."

את העצב של הכריכה מחליף חיוך גדול ומתרפק. כמה אנשים עוד מבינים בזמנינו את ההומור היהודי־רבני הזה? ובעיקר האם אי פעם טרח מישהו לנסות להבין את חיי הרבנים בעיירות היהודיות העניות במזרח אירופה בכלל וב'תחוממויִשב' (תחום המושב) בפרט?

כולנו קראנו על גדולי ישראל של אותו דור. אך הספר המרתק הזה עוסק דווקא ברבנים הפחות

לא קל להתקרב לתיבות הדואר בשעת בוקר זו. מסביב המולת אימהות וילדים נרגשים. כולם מצוחצחים, פיאותיהם הרטובות סדורות על הצדעיים והם ממתנינים בהתרגשות לטנדר שרק פקקי התנועה הגחמניים יודעים מתי הוא יבוא. האימהות מנצלות את הרגעים האלו לפרידה ולגנדרן אחרון. "אתה בטוח שלא שכחת את הפתק?", שואלת אמא אחת וגם בודקת ליתר ביטחון. שכנתה מנצלת את הרגע הזה כדי לדייק את אחיזת החגורה על המכנסיים של הצדיק שלה. גם האמא שמרגיעה עולל צורה על ידיה, לא שוכחת לנופף לרכב המתרחק "להתראות צדיק" שמוכיר את אולם היוצאים בנמל התעופה בלוד.

אבל עם כל הכבוד והרגש, הרבר האמתי מתרחש ליד תיבות הדואר. שם עומדת להקת הגברים ומנצלת את רגעי ההמתנה לעיון מזורז בעיתוני היום של השכנים. ובציבור שרצה לזכות בדעת תורה ולפיכך הרבה לו ארבעה יומונים ועוד כהנה וכהנה שבועונים, מדובר בהחלט במשימה לא פשוטה. היחיד שמרגיז כאן, הוא השכן מלמלה שתלה מרבקה ענקית על תיבתו ובה הצהרה ש"אין להוציא את העיתון בשום פנים ואופן". אז נכון שהוא חתם "בתקווה להבנה", אלא שהלכה ובירוע שנוח לו לאדם להרבות דעת תורה בממונו וכופין אותו עד שיאמר רוצה אני. לרגע אחד נשמעת צפירת הטנדר, חלק מהאבות מרימים את המבט להרף עין. שניים מהם אפילו לוחשים לצדיק

שממתחתם "הטנדר שלך הגיע" ומיד חוזרים לעיתון, גיורה שמא יקרימם אחר, או גרוע מכך – שמא יבוא השכן ויתבע את שלו.

אחרי שהילדים עולים להסעה, אני מתפנה למשימה המורכבת: לחלץ את תכולת תיבת הדואר מבלי להפריע את שגרת הקריאה של ששת קוראיי היקרים שמתחלקים בשלל המוספים שלי שהם "לא מכניסים לבית שלהם". בדיוק בשביל זה יש מפתח לתיבת הדואר, אחרי נעיצה אחת, שניים מהקוראים מתנערים, ממחרים לגלגל את העיתון וזכר למה שהיה עד לפני רגע קיפול. שלושה מסמנים כפרצופים של מורת רוח שיש להם רק עוד ידיעה אחת לגמור, והאחרון בכלל לא מבחין כי ובצדד המפתח, שם, מתחת להזמנות ובקשות התשלום, ממתנינה מעטפה חומה ענקית עם בטנת 'פצפצים'. "אתם יכולים לקרוא", אני מכריז בנדיבות לקוראים היקרים, שוכח לנעול את התיבה וממהר הצידה, נאבק בהרבקה המוגזמת של חברת המשלוחים. סקרן לראות באיזה ספר מדובר הפעם.

לפני הכול יש את התמונה שעל הכריכה. ציור שקשה לנתק ממנו את העיניים. קווים שחורים וצבעים רכים, זורקים אותך באחת אל תוך היכל בית כנסת בעיירה מזרח אירופית. בית הכנסת ריק, אבל שם, ליד מדרגות הבימה עומד יהודי הדור פנים. עומד ובוהה נכחו בעיניים עצובות. על מה הוא מתבונן?

במקום תשובה, יש שאלה נוספת, שהיא בעצם השם הספר: "מרא דאתרא?". כך בדיוק נקרא ספרו

מפורסמים. אלו שהתגוררו בעיירות קטנות ועניות, והתמודדו עם 'פרנסים' ו'שו"בים', עם עוני וגזירות, ובעיקר עם דעת בעלי בתים ועם שאלות עם־הארצים. הרבר המפתיע בספר, הוא הרלוונטיות שלו לימינו. לרגעים נדמה ששום דבר לא השתנה במאות שחלפו. אז כמו היום, רבנים שמאותגרים על ידי נערים חצופים, או עיתונאים שמעוררים 'דעת קהל' בשם השקיפות וזכות הביקורת. יותר ממאה שנה לפני שמישהו חשב על קו נייעס, כבר היה עורך יהודי שאיים על הרבנים במשפט הזה: "את אוהבי האמת הננו מעמידים לצופים בכל עבר ופנה, וכל אשר יראו יגידו לנו, ואנחנו נקרא ונשמיע ונודיע בכל גבול ישראל את הדבר ההוא, למען יידעו הנאשמים כי יש עיניים צופיות לכל מעשיהם". אפשר לקרוא את הספר כפסיפס היסטורי מרתק על מסלולו של בחור למדן משיבת וולוז'ין, כמה הרפתקאות ומבחנים ודרשות ותשלומים, היה עליו לעבור עד שהגיע למשרת רבנות קטנה. אפשר גם לקרוא על משכורתו הדלה ועל הבעלי בתים שלא הבינו את פסקיו, ואפילו את ה'רעבצן' שהייתה לעזר או כנגדו. ואפשר ללמוד גם לקח אקטואלי לימינו. לזהירות שעלינו לנהוג בכבודם של רבנים. או כמו הציטוט שחותם את הספר בשמו של רבינו הבעל התניא: "מרוע נקרא הרב מרא דאתרא? משום שמן השמים נתנו לו כוחות שהוא יהיה בעל הבית והארון האמתי על כל מה שקורה במקומו".